

กัลยา ยังสุขยิ่ง*

จากการเจรจาตามข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (General Agreement on Tariff and Trade) หรือ GATT ในรอบที่ 8 ที่เรียกว่าการเจรจาการค้ารอบอุรุกวัย เมื่อปี พ.ศ. 2529 ได้กล่าวถึงทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้า TRIPs** ซึ่งผลการเจรจาได้ตกลงให้มีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา คือ ลิขสิทธิ์และสิทธิข้างเคียง เครื่องหมายการค้าและความลับทางการค้า การออกแบบวงจรรวม ชีวทางภูมิศาสตร์ สิทธิบัตร (รวมถึงยา) การออกแบบผลิตภัณฑ์ และพันธุ์พืช (Plant Variety) จึงส่งผลให้ประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศสมาชิกของ GATT ต้องดำเนินการแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาดังกล่าว ซึ่งการแก้ไขบางรายการ เช่น สิทธิบัตรยา หรือการคุ้มครองพันธุ์พืชอยู่ในความสนใจของบุคคลหลายฝ่ายในแง่ที่มีการถกเถียงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น และยังมีผู้ไม่ทราบรายละเอียดอยู่เป็นจำนวนมาก

ในวันที่ 30 สิงหาคม 2537 ศูนย์บริการข้อมูลสิทธิบัตร สถาบันวิทยบริการ ได้จัดสัมมนาเรื่อง “สิทธิบัตร : มุมมองจากผลกระทบของแกตต์” (Patent : Impacts from GATT Agreement) ขึ้น ณ ห้องประชุมสารนิเทศ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว รวมถึงแง่มุมมองของบุคคลในแวดวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยมีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน อาทิเช่น นายบรรยง พงราช รองอธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญา กระทรวงพาณิชย์ ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการร่างกฎหมายที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา ศ.วนิดา จิตต์หมั่น ผู้อำนวยการบริหาร สมาคมผู้ผลิตเภสัชภัณฑ์ เป็นผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับยาและสิทธิบัตรยามาเป็นเวลานาน และคุณพรวิทย์ พัชรินทร์รัตนกุล ซึ่งอยู่ในวงการยาและเป็นหนึ่งในคณะกรรมการสิทธิบัตรยา เป็นต้น สำหรับผู้เข้าร่วมสัมมนาประกอบด้วย คณาจารย์และนักวิจัย ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมถึงบุคคลภายนอกในแวดวงที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวน 80 คนสาระสำคัญของการสัมมนาครั้งนี้จะแบ่งเป็น 2 หัวข้อใหญ่โดยสรุป ดังนี้

ในหัวข้อสิทธิบัตรยา ได้กล่าวถึงพระราชบัญญัติสิทธิบัตรฉบับเดิม (ปี พ.ศ. 2522) ว่าได้มีการคุ้มครองตัวยาโดยเฉพาะเจาะจง แต่ต่อมาได้รับแรงกดดันจากต่างประเทศโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและประเทศทางยุโรป ได้เรียกร้องให้มีการคุ้มครองขึ้น ประกอบกับตามข้อตกลงของแกตต์ได้นำการคุ้มครองยามาเป็นประเด็นเกี่ยวกับการค้าทำให้รัฐบาลไทยต้องพิจารณาแก้ไขกฎหมาย

* นักเอกสารสนเทศ ศูนย์เอกสารประเทศไทย สถาบันวิทยบริการ จุฬาฯ

** TRIPs = Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights

ราคาที่สูงขึ้น หรือโรงพยาบาลจะต้องประสบปัญหาในการจัดหาปริมาณซื้อยาเพิ่มขึ้น เป็นต้น ซึ่งในท้ายที่สุดก็ได้ออกมาเป็นพระราชบัญญัติฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ปี พ.ศ. 2535 โดยใน ส่วนที่เกี่ยวกับยานี้ จะมีการคุ้มครองเฉพาะยาใหม่ที่ยื่นขอในต่างประเทศหลังวันที่ 30 กันยายน 2534 * และยังมีได้มีการออกสิทธิบัตรให้โดยคุ้มครองเป็นเวลา 20 ปี นับจากวันที่ยื่นคำขอ ส่วนยา ที่มีจำหน่ายในขณะนี้ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ (ซึ่งเป็นยาที่ได้จดสิทธิบัตรแล้วก่อนวันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2534) จะไม่ได้รับความคุ้มครอง ทำให้ยาในตลาดทุกตัวไม่ได้รับผลกระทบดังที่ เกรงกลัวกันอยู่ นอกจากนี้ยังมีผลในทางปฏิบัติคือการผลิตยาที่ทำอยู่แล้ว รวมถึงยาที่มีการเลียนแบบอยู่ในขณะนี้ก็จะกระทำต่อได้โดยไม่ผิดกฎหมาย สำหรับยาที่มีขายอยู่ในประเทศหรือต่างประเทศขณะนี้ที่ยังไม่มีการเลียนแบบ และยาที่ได้รับสิทธิบัตรในต่างประเทศแล้วหรือยังไม่ได้รับ สิทธิบัตรแต่ยื่นขอก่อนวันที่ 30 กันยายน 2534 ก็สามารถจะเลียนแบบได้ ส่วนยาที่เลียนแบบไม่ได้ คือยาที่ยื่นขอรับสิทธิบัตรในต่างประเทศหลังวันที่ 30 กันยายน 2534 แต่ยังไม่ได้รับสิทธิบัตร

พระราชบัญญัติสิทธิบัตรฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ปี พ.ศ. 2535 นี้ยังมีมาตรการป้องกันการ ผูกขาด การขาดแคลนและราคาที่ไม่เป็นธรรมคือ

- ให้ผู้อื่นใช้สิทธิแทน เมื่อไม่มีการนำผลิตภัณฑ์มาขายหรือขายแต่ขาดแคลน หรือ ราคาของผลิตภัณฑ์สูงเกินควร

- ตั้งคณะกรรมการสิทธิบัตรยาขึ้น เพื่อทำหน้าที่เปรียบเทียบราคายาที่ได้รับความคุ้มครองกับราคาขายในกลุ่มของการบำบัดรักษาในกลุ่มเดียวกันซึ่งไม่ได้รับการคุ้มครอง อนุญาตให้ผู้อื่น ใช้สิทธิบัตรแทนได้หากราคาสูงเกินไปหรือขึ้นราคาสูงกว่าอัตราค่าเพิ่มดัชนีราคาผู้บริโภคโดย ไม่มีเหตุสมควร และคณะกรรมการมีอำนาจโดยเฉพาะในด้านราคาขาย คือขอราคายาที่ได้รับความ คุ้มครองในประเทศที่กำหนด หรือขอข้อมูลต้นทุนการผลิตและจำหน่ายได้

- รัฐสามารถนำสิทธิมาใช้เองเพื่อประโยชน์ในทางสาธารณสุขโลก เพื่อป้องกันการขาด แคลนอย่างรุนแรงและในภาวะฉุกเฉิน

ในเรื่องการคุ้มครองพันธุ์พืชนั้น ตามข้อตกลงรอบอุรุกวัยสิ่งที่ไทยยังไม่ได้ให้การคุ้มครองคือพืช พันธุ์พืช จุลชีพ และส่วนประกอบจากจุลชีพที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับ พืช นั้น ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตรฉบับปัจจุบันจะให้ความคุ้มครองเฉพาะกรรมวิธีผลิตสัตว์ พืช กรรมวิธีสกัดสารจากสัตว์ พืช แต่ไม่คุ้มครองตัวสารที่สกัดออกมาได้ ส่วนด้านจุลชีพนั้นตาม กฎหมายไทยจะคุ้มครองเฉพาะที่ไม่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ แต่เนื่องจากตามข้อตกลงอุรุกวัยกล่าวไว้ อย่างกว้างๆ ว่าให้ประเทศภาคีมีการคุ้มครองพันธุ์พืชโดยวิธีใดก็ได้แต่ขอให้ เป็นผลโดยอาจเป็น สิทธิบัตร หรือวิธีพิเศษอื่นๆ ก็ได้ สำหรับประเทศไทยกำลังยกร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์ พืช ซึ่งจะให้ความคุ้มครองพืช ผัก ผลไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ พืชสำคัญเช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง

* วันที่ 30 กันยายน 2534 เป็นวันที่พระราชบัญญัติสิทธิบัตร ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ปี พ.ศ. 2535 มีผลบังคับใช้ หลังจากประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ. 2535 แล้ว

ยางพารา ส่วนข้าวและถั่วเหลืองยังอยู่ในระหว่างการพิจารณาว่าควรจะให้ควบคุมครองหรือไม่ และได้กำหนดลักษณะของพันธุ์พืชที่จะได้รับความคุ้มครองคือ 1. เป็นพันธุ์ใหม่ ไม่ว่าจะเกิดจากการผสมพันธุ์โดยใช้เมล็ดหรือใช้ส่วนอื่นของพืช เช่น ตา หน่อ ราก เป็นต้น 2. เป็นพันธุ์พืชที่มีความกลมกลืนในพันธุ์นั้น (มีลักษณะทางพฤกษศาสตร์หรือลักษณะอื่นใดที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว) 3. เป็นพืชที่มีเสถียรภาพในลักษณะที่สำคัญ คือ เมื่อมีการขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ดหรือนำไปปลูกจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่สำคัญหรือลักษณะเฉพาะตัวของพันธุ์พืชนั้น ระยะเวลาในการคุ้มครองพันธุ์พืชทั่วไปมีอายุ 20 ปี หากเป็นพืชยืนต้นหรือต้นอึ่งจะมีอายุ 25 ปี นับจากวันที่รับจดทะเบียน และให้สิทธิแก่ผู้ทรงสิทธิในการผลิต ขาย หรือจำหน่าย เสนอขาย นำเข้ามาในราชอาณาจักร ส่งออกนอกราชอาณาจักร หรือมีไว้เพื่อกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดดังกล่าวกับพันธุ์พืชที่ได้รับการจดทะเบียนนั้น หรือใช้ในการผลิตพันธุ์ผสมหรือพันธุ์อื่นๆ (ประการหลังนี้มีการถกเถียงกันมากและอาจจะพิจารณาตัดออก) พร้อมทั้งกำหนดข้อยกเว้นสิทธิของผู้ทรงสิทธิ คือ 1. การกระทำใดๆ เพื่อประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือวิจัย 2. การกระทำเพื่อประโยชน์ของตนซึ่งไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อการค้า 3. การกระทำใดๆ เกี่ยวกับพันธุ์พืชที่ได้มาโดยสุจริต 4. การใช้เมล็ดพันธุ์ที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายเพื่อขยายพันธุ์ในพื้นที่ของตน 5. การขายเมล็ดพันธุ์ที่ได้มาโดยชอบด้วยกฎหมายให้แก่บุคคลอื่นที่มีวัตถุประสงค์ที่จะผลิตเมล็ดพันธุ์ รวมถึงให้ผู้ทรงสิทธิสามารถอนุญาตให้บุคคลใดใช้สิทธิในพันธุ์พืชที่จดทะเบียนได้ นอกจากนี้ยังมีมาตรการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น โดยรัฐบังคับใช้สิทธิในพันธุ์พืชที่จดทะเบียนแล้วนั้นในกรณีที่เป็น และได้ตั้งคณะกรรมการพันธุ์พืชขึ้น เพื่อให้คำแนะนำ ปรีกษา แก่รัฐมนตรีในการดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดพอจะสรุปได้ว่า พระราชบัญญัติสิทธิบัตรฉบับใหม่ที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวกับยา จะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบดังที่เกรงกันอยู่ และยังมีมาตรการป้องกันปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นด้วย ในส่วนของร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืชนั้นยังอยู่ในระหว่างการพิจารณาเพื่อหาข้อสรุปที่จะทำให้เกิดผลน้อยที่สุด และหามาตรการที่จะเป็นการป้องกันผลเสียที่คาดว่าจะเกิดขึ้นด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย